

TURGENJEV IN SLOVENSKI REALIZEM

Štefan Barbarič, *Turgenjev in slovenski realizem*, Slovenska matica, Ljubljana 1983, 203 str.

Razprava Štefana Barbariča zbuja bralčevo pozornost zaradi mnogih vzrokov. Bralca pritegneta že sama zastavitev teme kot »vprašanja recepcije in odmevanja ruskega realističnega pisatelja Ivana S. Turgenjeva v obdobju slovenskega realizma« in tudi literarnozgodovinsko upravičena osredotočenost razpravljanja na obdobje med letoma 1869 /prvi prevod in prvi informativni članek o Turgenjevu, op. A. S./ in 1895 /smrt Celestina, najvidnejšega popularizatorja realizma in Turgenjeva pri nas, nastop mlade generacije/. Bralčevo zanimanje za Barbaričevo knjigo poživlja tudi v izhodišču ustrezna komparativna metoda, ki jo raziskovalec navezuje predvsem na tradicijo »hrvatske literarne znanosti /A. Barac, J. Badalić, A. Flaker/, a jo opira tudi na slovensko /I. Prijatelj, A. Ocvirk/, slovensko /D. Đurišin/ in širšo evropsko literarno tradicijo /Van Thiegem, Emil Staiger, Cl. Pichois, A. M. Rousseau idr./. Pri tem je za razpravljanje Štefana Barbariča odločilno, da to naravnava v smeri razkrivanja specifičnosti recepcije in odmevanja I. S. Turgenjeva pri Slovencih, ko si zastavi kot temeljno vprašanje, »zakaj in kako da so Turgenjeva na Slovenskem usvojili ravno kot pisca Lovčevih zapiskov, Očetov in sinov in Pesmi v prozi, veliko manj ali pa sploh ne kot pisca Rudina, Predvečerja ali Dima«. Barbarič izoblikuje na ta način dovolj trdno literarnozgodovinsko in teoretsko osnovo, ki omogoči, da »proces včlenjanja Turgenjeva v slovenski literarni prostor« in vprašanje, »kako se je ob njem /Turgenjevu, op. A. S./ oblikovala naša književna kultura«, raziše tako z literarnozgodovinskih vidikov /v poglavjih: *Turgenjev v slovenskih prevodih*, *Publicistični odmev in kritika*, *Literarne zveze in vzporednice*/ kot s teoretskega vidika, ki se uveljavi posebno v četrtem, zaključnem poglavju /*Literarnoteoretske perspektive*/.

Najpomembnejša odlika Barbaričeve knjige je njena historična natančnost in točnost. Štefan Barbarič je tako, lahko bi rekli, dokončno potrdil leto 1869 kot leto, ko je bil objavljen prvi slovenski prevod iz Turgenjeva, in temu podatku dodal celoten seznam in pregled vseh slovenskih prevodov Turgenjeva od začetkov pa do osemdesetih let, ki da »pomenijo najvišji vzpon zanimanja za Turgenjeva pri Slovencih«. Barbaričeva obravnava slovenskih prevodov iz Turgenjeva ima tudi druge razsežnosti. Raziskovalec tako s tematskega kot deloma tudi idejnega vidika primerja slovensko prevajanje s podobnim prevajanjem pri Hrvatih in Srbih, ustavlja se pri sočasnih slovenski prevajalski kritiki in se tudi sam loteva vrednotenja in deloma celo klasifikacije prevodov. Njegov zaključek, da pregled prevajanja iz Turgenjeva pri Slovencih razodeva dokaj ugodno bilanco – »bolj /.../ po visokem številu prevodov« in »manj po višini jezikovnega prevoda«, je nesporen, manjka mu le izčrpnost in petološko bolj utemeljena kritika prevodov, ki bi zmogla v skladu s sodobno teorijo prevajanja navedati konkretna »jezikovnoizrazna sredstva«, ki bi utegnili vplivati na stil in poetiko slovenskega leposlovja in morda celo na razvoj slovenskega knjižnega jezika. Pavšalna trditve: »Že prevodi opisov narave so terjali nemajhne napore, enako portretiranje oseb, dialog ipd.« nam ne pove mnogo. Avtor bi morda tudi tu dosegel boljše rezultate, če bi v večji meri upošteval t. i. strukturalni postopek oziroma strukturalno analizo, ki jo po zgledu Aleksandra Flakerja razlaga in uveljavlja v tretjem poglavju svoje knjige /*Literarne zveze in vzporednice*/.

Barbaričevo raziskovanje literarnih zvez in vzporednic med I. S. Turgenjevom in slovenskim realističnim literarnim ustvarjanjem temelji na stvarni obravnavi literarnih prvin in postopkov, na obravnavi motivov, tem, kompozicijskih in stilnih sorodnosti /dialogi, detajl, funkcioniranje pokrajinskih slik itd. /in na določanju »idejnovsebinskih zvez«, ki naj bi razkrilo, »ali obstaja morebiti bližnja zveza med antropologijo tujega in antropologijo našega pisca, katere so podobnosti in različnosti v idejnih zasnovah, v mislih in celotni miselnosti, v psiholoških detajlih, glede povprečnosti in prereznosti /tipičnosti/ ali polariziranosti karakterjev ipd.« Barbariču uspe, da revidira, dopolni in preseže dosežke /večinoma bolj parcialne/ raziskave na tem področju I. Prijatelja, A. Slodnjaka, A. Ocvirka, M. Boršnika in drugih in da na novo osvetli in celo kot prvi pokaže na zveze in vzporednice med ustvarjanjem Kersnika, Dolenca, Stareta, Podlimbarskega, Detele, Gestrina, Meška in umetnostjo I. S.

Turgenjeva. Pri teh raziskavah moti samo to, da ne opredeli dovolj jasno strukturnih ravni analize in da se omeji predvsem na semantiko ter deloma pragmatiko kompozicijske zgradbe, zapostavlja in celo opušta pa sintagmatiko. Kljub tej pripombi je treba zapisati, da Štefan Barbarič na temelju stvarne analize zvez in vzporednic ter rezultatov, ki mu jih je dal kritični prikaz obravnavanaj Turgenjeva v slovenski publicistiki in literarni kritiki /od F. Celestina do Štreklja in Ivana Cankarja/, dospe do spodbudne sinteze, ki jo razgrinja sklepno poglavje razprave – *Literarnoteoretske perspektive*.

Za pričujoči prikaz Barbaričeve razprave je najbolj spodbudna avtorjeva ugotovitev, da si »literarna veda v svoji razviti fazi nujno ustvarja kritičen odnos do estetskih teorij in teoremov« in da »od njih sprejema toliko in tisto, kar ji omogoča globlje prodore in razširja poglede, nikakor pa se jim a priori ne podaja«. – Barbariču je uspelo, da je z ideološko neobremenjeno in literarnozgodovinsko stvarno raziskavo napisal delo, ki po eni strani omogoča nadaljnje raziskovanje mesta in vloge I. S. Turgenjeva v razvoju slovenske literature in kulture, po drugi strani pa spodbuja in opozarja na številne naloge, katerih rešitev zahteva sodobno primerjalno raziskovanje odnosov in sodnosov med slovensko in rusko literaturo.

Aleksander Skaza

Filozofska fakulteta v Ljubljani

KNJIŽNI JEZIK

Časopis za jezikoslovje *Knjižni jezik* (Književni jezik), ki ga izdaja Inštitut za jezik in književnost v Sarajevu, pri njegovi pripravi pa sodeluje tudi Oddelek za južnoslovanske jezike sarajevske Filozofske fakultete, je edini jezikoslovni časopis v BiH. Tako kot prvi bosansko-hercegovski jezikoslovni časopis *Vprašanja sodobnega knjižnega jezika* (Pitanja savremenog književnog jezika, 1949–1957), je tudi *Knjižni jezik* (izhaja od leta 1972) univerzalno lingvistično glasilo. Čeprav je njegova koncepcija naravnana zlasti v obravnavo treh za srbohrvatistiko prioritarnih tematskih področij (teorija nastanka, razvoja in bistva knjižnih jezikov, obravnava knjižnega jezika v srbohrvaškem jezikoslovlju, zgodovinski vidiki pri proučevanju srbohrvaškega knjižnega jezika), mora hkrati posegati še v problematiko, ki zadeva dvig jezikovne kulture, skrb za čistost in pravilnost knjižnega jezika, vprašanje rabe jezika v šoli in sredstvih javnega sporočanja, ocene pomembnejše domače in tuje jezikoslovne literature in obveščanje o jezikoslovnih srečanjih pri nas in na tujem. Naštetá tematska področja so obravnavana v treh rubrikah: Razprave in članki, Jezik v praksi, Zapiski in poročila. Oglejmo si posamezne številke:

1. *Knjižni jezik, 1984, 1* je vsebinsko zelo enotno koncipiran, skoro v celoti je posvečen skladnji. Tako Vlado Sučić v razpravi *Osnovni slovnični morfem za prepoznavanje preddobnega dejanja časovnega odvisnika v francoskem in srbohrvaškem jeziku* primerja franc. veznik *après que* s srhb. *nakon što*, pošto. Avtorju je dejanje časovnega odvisnika preddobno oz. zadobno glede na to, ali je uresničeno pred dejanjem (stanjem, potekom) glavnega/nadrednega stavka ali po njem. Tako avtorjevo stališče je novost v francoski sintaktični literaturi, saj je tu običajna delitev veznikov na preddobne ali zadobne glede na časovni položaj dejanja (stanja, poteka) glavnega/nadrednega stavka. Ker je razprava pisana s stališča francoskega jezika (avtor je romanist), je v nadaljevanju natančneje opredeljen veznik *après que*. Obsežno ponazarjalno gradivo je iz francoskega in srbohrvaškega leposlovja (Andrić, Krleža, Camus, Proust, Stendahl).

V razpravi *O veelniku v sodobnem srbohrvaškem jeziku* Sreto Tanasić na osnovi analize rabe veelnika v proznih delih sodobnih srbohrvaških piscev pokaže nekatere lastnosti te glagolske oblike:

1. Glagoli *gaditi se*, *ticati se*, *svidati se*, *dogadati se*, *boljeti*, *zanimati* (spisek ni popoln) se ne morejo rabiti kot veelniki zaradi svojih besedoslovno pomenoslovnih lastnosti.
2. Glagoli *moči*, *morati*, *htjeti*, *smjeti*, *umjeti*, *trebati* tvorijo veelnik z drugimi glagolskimi oblikami (npr. *sedanjik*).